

החרמת חפצים על-ידי מורה

מאת הרב צבי יהודה בן-יעקב שליט"א
אב-בית-דין תל-אביב*

להיכנס או להכניס חפצים אלא על-פי רשות ההנהלה.

לפי זה ברור, שכיוון שהנהלת בית הספר אינה מסכימה להכנסת חפצים על-ידי התלמידים באופן שהם מפריעים למהלך התקין של הלימודים, על כן, כאשר התלמידים עוברים על הסכמת בית הספר, רשאית ההנהלה, או באי-כוחה – המורים, לפעול לסלק את החפץ.

וכמבואר ברמב"ם¹ וז"ל: "מי שהכניס פירותיו לבית חברו שלא מדעתו או שהטעהו עד שהכניס פירותיו והניחם והלך לו, יש לבעל הבית למכור לו מאותן הפירות כדי ליתן שכר הפועלים שמוציאין אותן ומשליכין אותם בשוק. ומידת חסידות היא, שיודיע לבית דין וישכרו ממקצת דמיהן מקום משום השב אבידה לבעלים, אף-על-פי שעשה שלא כהוגן".

והנה, לשיטת הרא"ש² צריך בעל החצר להודיע לבעלים מדינא, ודלא כדברי הרמב"ם האמורים שההודעה היא ממידת חסידות בלבד³. אך כל הדיון שם הוא, כאשר רוצה להוציא החפצים מביתו באופן שיגרם נזק לבעלים, אבל אם הבעלים נמצא והוא מבקש ממנו להוציא חפציו, כל עוד הם נשארים בחצר – לכולי עלמא אין על בעל החצר שום חיובי שמירה.

לפי זה נראה, שגם בנידון דידן אין לתלמידות רשות להכניס לשטח בית הספר חפצים באופן שיפריעו למהלך התקין של הלימודים בבית הספר, או באופן שיפריעו לאופי החינוכי של בית הספר. ולכן, כאשר תלמידה מכניסה חפצים באופן שאינו תואם לכללי בית הספר, הרי היא כמכניסה שלא ברשות.

ובאופן זה, אמנם ייתכן שאין רשות להנהלה להפקיר את החפצים באופן שיגרם להם נזק, אך מכל מקום, רשאית ההנהלה לעכב את החפץ עד לסיום הלימודים, ורק אחר כך להחזירו לתלמידה, מאחר והימצאות החפץ בתחום בית הספר אינה בהתאם לכללי בית הספר ואינה ברשות. והואיל ואין אפשרות להוציאו אלא לאחר זמן הלימודים, רשאית ההנהלה לעכבו. ובמשך זמן זה, אין הנהלת בית הספר או מי מטעמה בדין 'שומר' על החפץ, מאחר והוא הוכנס שלא ברשות.

ההיתר להפקעת שימוש

עוד נראה לומר, שהמורים רשאים לעכב את החפץ לפרק זמן מסוים כנהוג וכמקובל בבתי ספר, וזאת למרות שיש בדבר זה עונש ממון של הפקעת זכות בעלות על החפץ והפקעת אפשרות השימוש בו למשך זמן זה. דכיוון שמקובל בבתי ספר סוג כזה של עונש, הרי שכל הבא ללמוד בבית הספר – על דעת הנהגה המקובלת הוא בא, והרי זה כהתנו להדיא שרשאים לעשות כן.

אלא שאם החרימו החפץ לפרק זמן שמעבר לסיום הלימודים

שאלה: מורה בבית ספר, החרימה לאחת הבנות משחק לאחר שהתלמידה שיחקה בו במהלך השיעור. לאחר סיום השיעור, המורה הניחה את המשחק בארון הפרטי שלה הנמצא בחדר מורות, שהוא סגור ללא מנעול. למחרת, כאשר המורה החזירה לתלמידה את המשחק, טענה התלמידה שאחד ממרכיבי המשחק חסר.

ושואלים הצדדים: א) האם המורה רשאית ליטול מתלמידה חפץ המפריע במהלך השיעור? ב) האם ארון של מורה ללא מנעול נחשב לשמירה ראויה?

תשובה: בכדי לענות על שאלות אלה, יש לדון תחילה על כמה פרטים:

ראשית, יש לבדוק מי הבעלים על החפצים של התלמידות – התלמידות או הוריהן: אם ההורים הם הבעלים, יש לומר שכיוון ששולחים ילדיהם לבית הספר כדי ללמוד ולהתחנך, ברור ופשוט שדעתם היא, שאם הבת תשתמש בחפץ באופן שיפריע לה ללמוד – שתהא המורה רשאית ליטול ממנה את החפץ ולהחזירו לאחר זמן, בהתאם לשיקול דעתה של המורה; אולם אם הבת היא הבעלים – לכאורה לא שייך טעם זה.

והנה, במשנה גיטין¹ שנינו: "הפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין". ונחלקו בגמרא שם מאיזה גיל דינם כ'פעוטות' – אם מגיל שש, שבע או שמונה. ומסיקה הגמרא שאין זו מחלוקת אלא בכל ילד וילד הולכים לפי רמת הבנתו. וכן פסק הרמב"ם², שמגיל שש שנים עד שיגדיל, "בודקין אותו אם יודע בטיב משא ומתן – מקחו מקח וממכרו מכר ומתנתו מתנה. ודבר זה מדברי חכמים כדי שלא יבטל ולא ימצא מי שימכור לו ולא יקח ממנו". וכן פסק המחבר בשולחן ערוך³.

לפי זה, אם אכן יתברר שמדובר בתלמידה היודעת בטיב משא ומתן, הרי שהיא לכאורה הבעלים על החפצים שלה. ואם כן, צריך עיון האם יש רשות למורה להחרים חפצים אלה.

הכנסת חפץ למתחם ללא רשות בעליו

אבל נראה לומר, שאף אם הקטנה היא הבעלים על החפץ – מותר למורה ליטול את החפץ כדי למנוע הפרעה למהלך הלימודים.

ביאור הדברים: שטח בית הספר הוא ברשות הנהלת בית הספר. ועל כן, רשאית ההנהלה למנוע מאנשים או מחפצים להיכנס לשטח זה על-פי שיקול דעתה, ואין איש רשאי

*מאמר זה מוגש לכבוד הגיליון החשוב "מבית ההוראה" דכפר חב"ד ת"ו. כמה מהנידונים בו נבארו באריכות יותר בספרנו משפטיך ליעקב ח"ג.

4. הלכות שכירות פ"ז ה"ז. מהגמ' ב"מ קא, ב.
5. בפרק השואל סה"ו.
6. ועיין בסמ"ע סי' שיט סקי"ב ובקצוה"ח שם סק"ב.

1. נט, א.
2. הל' מכירה פכ"ט ה"ו.
3. חו"מ סי' רלה ס"א.

הוא דרך שמירה לסוג חפץ כזה.

בעליו עימו

אך לאמיתו של דבר, גם אם נאמר שעל המורה יש דין 'שומר', וגם לפי שיטת הש"ך ששומר לקטן חייב בפשיעה – נראה שהמורה פטורה מלשלם מטעם "בעליו עימו" שנאמר לגבי כל אחד מארבעת השומרים¹². כלומר: ישנו לימוד מיוחד מן הכתובים, שכאשר הבעלים של החפץ נמצא עם השומר יחד עמו במלאכתו – השומר פטור מלשלם, ואפילו במקרה של פשיעה.

ובעניין זה ישנו דין¹³, שבמצב שרב מלמד תלמידים וביכולתו לשנות את הלימוד ממסכת למסכת כרצונו ללא צורך בהסכמת התלמידים – דין התלמידים כשאלים לו, והם נחשבים "עימו במלאכתו". ועל כן אם שאל מהם או שמר להם – הוא שמירה בבעלים; אך אם התלמידים יכולים לשנות את הנושא הנלמד בלא דעת הרב – הרב נחשב כשאל לתלמידים, ואם שאלו הם ממנו הוא שאלה בבעלים.

ובמצב שהדבר תלוי בשניהם, והיינו שלאחר התחלת לימוד המסכת עליהם לגומרה, ואין הרב יכול לשנות למסכת אחרת שלא מדעת התלמידים; וכך גם התלמידים אינם יכולים לשנות בלא הסכמת הרב – אזי הדין הוא שאינם שאלים זה לזה כלל.

ונראה לומר, שבבתי ספר שלנו רשאית ההנהלה לקבוע את חומר הלימודים בכל שעה בלא דעת התלמידים. ולפי זה, התלמידים הם כשאלים לבית הספר והוא כדין "בעליו עימו" בשמירת חפציהם.

ועל-פי כל האמור לעיל נמצא¹⁴, שאין מקום כלל לחייב את המורה מדין 'שומר', והיא פטורה מכל חיוב.

מסקנות:

- יכולה הנהלת בית הספר להתנגד להכנסת חפצים מסוימים (או באופנים מסוימים) לשטח בית הספר.
- הוכנס חפץ בערמה, שלא לפי כללי בית הספר – לפי כמה דעות יכולה הנהלת בית הספר להפקיר את החפץ. אך יש דעות בראשונים, שהן הדין חייבים להודיע על כך לבעלים קודם מעשה ההפקרה כדי שיוכלו לקחת את החפץ ולמנוע את איבודו.
- בכל אופן רשאית הנהלת בית הספר או באי-כוחה (המורים) לעכב חפץ המפריע למהלך התקין של הלימודים עד לזמן בו יכול התלמיד לקחת את החפץ מחוץ לשטח בית הספר, דהיינו סיום יום הלימודים.
- עיכב המורה את החפץ מעבר לסיום יום הלימודים, דין המחירים לכל היותר כשומר חנינם ולא כשומר שכר, כיוון שאינו מקבל שכר על גוף מעשה השמירה.
- בנידון דידן בכל אופן המורה פטורה, ומכמה טעמים: א) יש פוסקים הסוברים שאין דין שמירה לחפץ של קטן. ב) לגבי חפצים סטנדרטיים, גם שמירה בארון ללא מנעול היא שמירה ראויה. ג) במצב זה ישנו הדין של "בעליו עימו".

באותו יום, נראה שהמחרים דינו כשומר. שהרי אין צד לומר שיהיה ניתן להעניש על-ידי לקיחת החפץ לכמה ימים, ויחד עם זאת לא להתחייב בשמירתו.

שהרי במצב זה, החפץ הוא כהפקר וללא כל שמירה, ודבר זה אסור הן לפי שיטת הרמב"ם והן לפי הרא"ש האמורים. שכיון שהבעלים לפנינו – הרי יכולים הם עצמם לקחת את החפץ ולשומרו מיד בסיום יום הלימודים ולהוציאו מרשותם, ואין כל הצדקה להפקירו ולהזיק לו. ועל כן, במצב זה שהחפץ מוחזרם לכמה ימים מסתבר לומר שעל המחזרים ישנו דין 'שומר'.

חיובי השמירה

והנה, גם במצב שיש דין 'שומר' על המורה, נראה דדינה רק כשומר חנינם ולא כשומר שכר. דאף שמקבלת שכר על ההוראה, מכל מקום, אינה מקבלת שכר על שמירת החפצים שנטלה.

ואף שיש צד לומר שנטילת החפצים הוא חלק מהחינוך, וכיון שמקבלת שכר על החינוך הרי היא שומר שכר גם על שמירת החפץ, מכל מקום קשה לומר דבר זה, שהרי סוף סוף אינה מקבלת שכר על גוף השמירה עצמה.

וכעין זה כתב בשו"ת דברי מלכיאלי¹⁵ לגבי דין שמש. והביא דעת הרדב"ז, דכיוון שאינו נוטל שכר על שמירתו אלא על שמשותו, אם כן אינו אלא שומר חנינם. והוסיף הדברי מלכיאלי וז"ל: "ונראה שבשעה שמצוה למשרת לעסוק בשמירת איזה דבר, הוא ודאי שומר שכר דהא נוטל שכר על מלאכתו, וזה מלאכתו כעת, לשמור דבר זה. אבל בשעה שעושה מלאכות אחרות, ודאי דלא הוא שומר שכר על כלים שבבית".

וכך יש לומר גם במורה העוסקת בהוראה וחינוך, שהשמירה על החפצים אינה חלק מגוף תפקידה – שהיא אינה בדין שומר שכר על החפץ.

שמירה לקטן

עוד יש לדון כאן, האם דיני שומרים שייכים בשמירה עבור קטן או קטנה. דהנה, דעת המחבר¹⁶ ששומר מתחייב בשבועת השומרים לקטן, ואילו הרמ"א חולק על כך. ודעת הר"ן¹⁷ דאפילו פשע השומר בחפץ של קטן – פטור. דהתורה פטרתו מדין שומר ואפילו בפשיעה. אמנם הש"ך חולק על כך וסובר, שבמקרה שידוע שפשע השומר, הוא חייב גם כאשר הבעלים הוא קטן. ומכל מקום, כאשר אין ידוע שהשומר פשע – הרי הוא פטור¹⁸.

ונראה, שבמקרה המדובר כאן לא הוא פשיעה, שהרי המורה הניחה את החפצים בארון המיוחד לה כמורה, ובארון זה מסתבר שמניחים לפעמים גם חפצים בעלי ערך יותר מהמשחק המוחזרם, כגון ספרי לימוד וכדומה. ועל כן, הנחת החפץ בארון הוא ודאי שמירה ראויה. ובשולחן ערוך מבואר¹⁹, דהכל לפי הפיקדון – כל חפץ לפי דרך שמירתו. ובנדון דידן, גם שמירה בארון בלי מנעול בשטח בית הספר

7. ח"ג סי' קעב.

8. בשו"ע ח"מ סי' צו ס"א וס"ב שב ס"ב.

9. הובאו דבריו בש"ך סי' צו סק"ב.

10. ועיין בנחל יצחק ח"מ סי' צו ס"ב ענף ב, מה שדן האם לקטנה שיש לה יד אפשר דמהני. אך מסקנתו שם, דאף לגבי קטנה אין דין שומר.

11. ח"מ סי' רצא סי"ג.

12. ראה ב"מ צה, א-ב. שו"ע ח"מ סי' רצא סכ"ח.

13. ראה שו"ע ח"מ שמו סי"ג.

14. יש מקום לדון גם בנוגע לעצם נאמנות התלמידה הטוענת שחסר בחפץ שהושב לה, אך אין כאן מקומו. וראה שו"ע ח"מ סי' צו ס"א ובסמ"ע סק"ד.